

VLADO ŠAV

Med dvema obalama

“Nisem ne prvi ne zadnji, ki je plesal s svetom.”

Ta melanholija valov, sedenje minljivega pred večnim ... Jadrnice, nagnjene v čvrstem maestralu, prečkajo Kvarner med Zaglavom in Črno punto. Sin je z dekletom v sosednjem zalivu. Čez nekaj ur oditeta, jutri ju čakajo posli v pisarnah tistih brezimnih poslovnih stolpnic. Jaz še ostanem: štiri dni? Teden? Včeraj sva s sinom zbila skupaj nekakšen splav – leseno ogrodje in pod njim pritrjene velike plastenke za vodo. Če je držal oba, bo zame samega prav udoben, kadar se mi bo zahotelo pod večer vreči mrežo.

Lennon je pel: *Because the sky is high it makes me cry ...* – jaz pa sem tukaj na robu solz zaradi širokega morskega obzorja, valečega žive valove med zobate čeri tri sežnje pred mojimi nogami. Mlada bosta odšla, z mano ostajata zvesta pipa in dnevnik. Laže je priti sem sam in ostati teden dni kakor pa priti z družbo in nadaljevati v samoti. Ta konec tedna smo se imeli res dobro, pa tudi kri seveda ni voda. Tako redkokdaj sva bila do sedaj s sinom kje skupaj. Ima me, da bi se kar vrnil z njima, čeprav bi bilo to nesmiselno. Poznam se in vem, da bom jutri že docela zraščten s tem samotnim krajem, v posebnem stanju duše, ko se družbene vezi raztopijo in te obdajo elementi narave in priključijo na površje tudi tiste v tvoji duši. Jutri bodo ljudje le še slutnje neznancev pod daljnimi jadri.

Dva znana stavka, ki lahko sicer zvenita prav sentimentalno, mi vedno prijetno vzburita dušo: »Beli se jadro mi samotno« in »V hribih se dela dan«. Da, morje in gore, kar je odmevalo tudi pri Lorci: »Ladja na morju in konj na planini«. Na misel mi pride, da je gora z morjem tudi v slovenskem grbu. In nad obojim zvezde, ena ali tri, rdeča ali zlata, pač glede na »vreme« ... Zvezde bodo govorile tudi nočoj in vse druge noči »na bregu močno šumečega morja«, kot po Homerju poje Sovre. In temu zapuščenemu zaselku, ki mi daje zatočišče, se pravi Breg.

Nagnjena jadrnica vozi v veter od zaliva Vrutek (tako se mu pravi zato, ker tam močan izvir sladke vode bruha z dna na gladino), da pridobi dovolj morja za naslednjo »virado«, obrat diagonalno na maestral, na svoji cikcakasti poti proti vetru in Lošinju. Vesel sem, da se je tudi moj Jure kakor njegov oče navdušil nad jadranjem. Domišljam si, da imava to v krvi, ker najin rod po materi izhaja iz Križa pri Trstu, ki je bil ena redkih slovenskih ribiških vasi. V resnici pa je jadranje seveda vzgib marsikoga, ki ljubi

predanost valujoči prostranosti in brzečemu zraku, ko potuješ sredi moči prizorov in zvokov narave.

Na skalnem previsu nad mano se je prikazala črna koza, stikajoča za travo. Že vidim: ta mi bo še delala preglavice, pa tudi družbo.

Zopet sedim na obrežju, pipa v ustih in skodela čaja iz tukajšnjih zelišč ob kolenih. Maestral se kljub mraku ni do konca polegel, valovi še žvegljajo v škrbinah čeri. Spet nov pojav na tem nenehno presenečajočem Kvarnerju: od Istre se bliža kakih sto metrov visok zid megle – vsak hip bo zakril svetilnik na Zaglavu in zna biti čez uro že tu. Jata kormoranov je pravkar nizko preletela morje, kakor da bi bežala pred grozečo vlago. Nad meglo se pne gmota temnih oblakov. Dež? Vseeno mi je: kar koli se bo ta teden dogajalo z nebom, mi bo ustrezalo. Uživam v toplih skalah, pahljan z repom tega dolgega in vročega poletja.

***

Po predjutranji nevihti se je megla nad Istro dvignila in mi v jarkem soncu razkrila mestece, ki ga tam čez še nisem videl. S kompasom usmerim zemljevid in potegnem črto: Koromačno. Mestece z veliko cementarno, ki se zdaj blešči kot grad, je od daleč videti mnogo bolj pravljično, kot je v resnici. Tam bom, kot sem že prevečkrat samo sklenil, naslednjo pomlad porinil v vodo svojo jadnico in jo mahnil čez Kvarner do Zaglava. Izmeril sem razdaljo: dobrih enajst kilometrov. Ob mirnem morju deževnega dne, kakor je današnji, pa bi jo urezal kar naravnost v naš zalivček: osemnajst kilometrov. Na morju je pomembna vsaka milja, zlasti če je trup tvoje jadnice visok le slabega pol metra: morska pot je muhasta in brez vsakega opozorila se lahko na tej cesti pojavijo spoštljive kotanje in izbokline ...

Baš san bacija mrižu – dvanajst sežnjev dokaj bedne zadeve iz mojega podobno neuglednega splava. (Mreži se je poznalo, da je prebivala v hiši že nekaj let in da so se z njo igrali mali in veliki otroci – hvaležna mi je bila za improvizirano popravilo.) In vendar – po četrto stoletja zopet metanje mreže! Za časa dijaških in študentskih let sem jo večstokrat in tudi po nekaj sto metrov obenem, z očetom ali sam. Z mrežami sem si služil žepnino, stara dva pa sta si z ribami popravljala borni penziji. Bili smo dober tim, z mamó kot izkušeno prodajalko. Staro znano vznemirjenje: zvečer mrežo položiš, zarana zjutraj pa greš gledat, kaj se je ulovilo – in ulov ni po navadi niti dvakrat enak, četudi mečeš vedno na istem kraju. Jutri jo nemara položim na plitvino, ki je na zemljevidu označena pred rtom Breg. Tam je globina petnajst metrov, medtem ko se drugje obala po nekaj metrih strmo spusti k petinštiridesetim. Ribe so, tako kot ljudje, rade na toplem in svetlem. Mojemu ribolovu pa nočna svetloba lune hodi narobe: v tej bistri vodi je mreža ob mesečini videti kot bela zavesa in zato se riba ujame vanjo, samo če je zelo radovedne sorte. Tudi s tem mojim

novim počtetjem spoznavam ta kraj in morje, čisto drugačno od tistega kopskega jezerca. Tu je vse tako primarno, čisto, jadransko.

Rdeči zahod ponika v sivino. Ribiški čoln iz Martinščiće pokrehava med bližnjimi zalivi – na krmi ribiča potezata *panule* za brancine ali kalamare. Ni videti, da bi kaj prijemale. Da se pod noč le ne bi potolažila s trajno izposojo moje mrežice – tudi to se je menda že dogajalo. »Pa šta će Ljublančani time ... oni su puni para, mogu ribu da kupe ...« Po dežju leži Istra onkraj Kvarnerja pred nebom kakor izrezana. Moj prvi samotni dan.

Nekaj kasneje. Jasna noč, zvezde na nebu, Istra v obalnih lučeh – le pri nas na otoku tema, divji obrisi črne obale in butanje valov ...

Premišljuje o Spenglerjevi »zgodovinski psevdomorfozi«. Izraz je vzet iz geologije in pomeni nedokončan proces kristalizacije, kot se, na primer, dogaja v *geodi ahati*, kristalni tvorbi v votli kamnini (čudoviti tudi v svoji nedokončanosti). Pri Spenglerju ta izraz pomeni družbena gibanja, ki se niso mogla docela razviti zaradi hromečega vpliva okolja ali, določneje, zaradi stanja zavesti v človeški množici. V tem smislu se relativno laže razvije skrit posameznik kakor neka izpostavljena družbena skupina. To potrjuje od papeža ukazani množični pokol albižanov, variante naših bogomilov, v srednjeveški Provansi ali pa Hitlerjevo iztrebljenje hasidskega gibanja skupaj s srednjeevropskim judovstvom.

Pomislim, da pa po drugi strani homeostatični pritisk družbe blaži ekstremna nagnjenja, ki so lahko za neko skupnost ali posameznika eksistenčno nevarna. Van Gogh, recimo, ni imel ne družine ne socialnega življenja. Če bi ne imel relativno premožnega brata, bi moral velik del svojega časa posvetiti delu za preživetje, se pravi tudi vsakdanjim stikom z ljudmi. Tako pa ga je Teo (saj Vincent za živa ni prodal niti ene sedaj bajeslovno dragih slik) zalagal s slikarskimi potrebščinami in drobižem za preživetje – in brat je slikal, vse bolj hlastno in vse samotnejši, dokler si ni v delirantnem razcepu med skrajno ustvarjalnostjo in prav tako osamo pognal krogle v prsi. Revež, ki je redkim obiskovalcem rinil v naročja svoje »slikarije«, ki se danes prodajajo po pet milijonov dolarjev, kar je dovolj za kar nekaj življenj!

***

V torek zjutraj, ob čaju in »pušenju« pod oljko, s pogledom na sivi nemir Kvarnerja, na valove, že dneve in noči prihajajoče zgolj od jugozahoda, z odprtega morja, razmišljam o pozdravih. Ko sta sin in njegovo dekle odhajala, sem ju spontano objel. Vem, da tak pozdrav med današnjo mladino ni v navadi, in tudi onadva sta bila malce v zadregi, čeprav sta mi nekako vrnila stisk. Starejša socialistična generacija se je rokovala s strunnim »zdravo«, mi, mlajši, pa s »servus« (dokler si živel na Štajerskem) ali »živijo« in »čao« (ko si se preselil k morju). Tu smo se »domačini«, pod

mediteranskim vplivom, med sorodniškimi snidenji in razhodi tudi poljubljali, zato nam ni bilo težko usvojiti, v šestdesetih, planetarne navade objemanja. Pri objemu gre za čutenje celega človeka, saj se, poleg teles, stakneta tudi duši, še posebno, ker objemu običajno predhodi pogled v oči. Nekatere kulture dajejo temu pogledu še poseben pomen. Ko sem se po nekajdnevni delavnici vuduja poslavljaj od tahitijskih domačinov, smo si, držeč se za obe dlani, gledali v oči od ene do vsaj treh minut, kar za ta intenzivni stik ni malo. Vendar lahko na ta način zares zaslutiš bistvo neke osebnosti. Mladi so se nasmihali, zardevali (zlasti kajpak dekleta) in ti potovali z očmi po obrazu, starejši pa so ti spokojno počivali v zenicah. Starec, vodja skupine, s slamnikom povešenih krajev in globoko udrtih oči, je zapičil vate pogled kakor ujeda, prodirajoč prav do droba. Težko si vzdržal pogled teh orlovsko kačjih oči, četudi ga je blažil nasmešek škrbastih dlesni. To je bil človek drugačne resničnosti, človek transa – pričali smo mu –, drugačnih uvidov v življenje in stvarjenje, nam zabrisanih, včasih le slutnih ... Še sedaj imam pred sabo ta pogled in rahlo kimanje obraza v senci slamnika, ki je povedalo vse in ki sem ga razumel onkraj razumevanja ...

Kako je torej z mladimi, to večno uganko za »prejšnje generacije«? Opažam, da se v družbi izogibajo kazanju čustev in telesnim stikom. Tudi v odnosu do golote so podobni generaciji pred nami. Po drugi strani pa se mi dozdevajo bolj individualistični od nas, bolj odkriti v kazanju in terjanju svojih potreb. Nenadno, nenapovedano, na primer, zapustijo omizje ali

družbo, kar za nas starejše ni vedno samoumevno, kaj šele prijetno. Seveda je ta premočrtnost prisotna le v odnosu do poznanih, v zasebnosti. V službi se očitno popolnoma pasivno uklanjajo zahtevam nadrejenih. To seveda rojeva razklanost, dosti globljo od tiste v »samoupravnem socializmu«, ko si imel vsaj teoretično osnovo za ponos in pravice na delovnem mestu. Tako zdaj prihaja do psihološko in moralno prav dvomljivega igranja službene vloge, docela ločene od posameznikove resnične narave, od intimne zasebnosti in od odnosov v neposrednih socialnih krogih družine in prijateljev.

Pri mladih opažam dokajšnjo razvidnost teh odnosnih krogov. Popolnoma odprto in pogosto do infantilnosti čustveno živijo le s partnerjem. Tu se lahko dogajajo za nas starejše kar bizarne reči. Partnerja si izmenjujeta izvrševanje čudnih želja. Na primer, dekle najprej obloži fanta z vsakršnimi papicami in pijačicami, potem pa mu kleči ob nogah in mu objema kolena, medtem ko on vleče džoint, lagodno zavaljen v naslanjač. Ko pokadi, jo fant v zameno poujčka na kolenih, zvito v embrionalni klobčič ... Njihovega odnosa do prijateljskega kroga ne poznam – pri mlajših je slej ko prej površen, običajno oprt na čaščenje istih idolov in blagovnih znamk. Ob starejših običajno samo molčijo, jih poslušajo in od njih odhajajo. A spoznavam, da o tem premalo vem. Skušal bom zvedeti več, saj imam otroke iz vseh generacij ...

Zgodaj zjutraj sem odveslal k mreži: cipel, škorpna in špar – kar veliko za tisto luknjasto zadevo in že omenjeno mesečino. Menda edini na Kvarnerju lovim z mrežo ob skoraj polni luni. Trdoživa škorpna, reva, še zdaj poskakuje v skledi in ropota s pokrovko. Sicer pa je pest rib za samotarja, ki se je zaobljubil postu, kar dovolj. *More od olova* in le malce svetlejše nebo za pripogibajočimi se vejami oljk z redkimi plodovi. V zalivu pod mano lovi kormoran: bistrh gibov pogleduje v svet okoli sebe in v »tistega spodaj«. Ob tem mi vzniknejo neke misli ... a za sedaj je dovolj čečkanja. Očistil bom ribe, potem pa se zopet lotim Campblla in njegove *Kreativne mitologije*: dobra, čeprav malce težka hrana.

Nekaj kasneje. Campbell naznanja, sklicujoč se na Schopenhauerja, prihod »absolutne individualnosti«. Kako to združiti s trditvijo o hkratni prisotnosti močnih arhetipov kolektivno nezavednega v nas? Campbell protislovje razrešuje z mislijo, da naj se to arhetipsko, prastaro, skupno odkrije in izrazi na pri vsakomer docela individualen način. Sicer pa je že Jung poudarjal, da je dilema med njegovima temeljnima postulatoma, ponikom v kolektivno nezavedno in vzpostavitevijo lastne individualizacije, le navidezna in da se drugo ne more uresničiti brez prvega, saj je sicer individualnost zidana »na pesku«, ki ga spodližejo ujme časov. *»Človek, ki sledi svojim globinam in potencialnostim že za mlada, čeprav zaznamovan s tako ali drugačno avtorizirano obliko zahodne religiozne dediščine, v taki ali drugačni obliki njene zgodovinske dezintegracije, spočne težnjo, da misli po svoje, gleda skozi lastne oči, sledi kompasu lastnega srca.«* Te

Campbllove besede se kar ujemajo s tistim, kar sem o sodobni mladini razmišljal včeraj. To velja tudi za tiste izmed nas, ki so odraščali v socialističnem ateizmu. Mnogi so ga razumeli kot sekularizirano krščanstvo, kjer je Boga zamenjal Razred, papeža ali škofa pa socialistični voditelj. Razvidno smo lahko sledili moralni dezintegraciji te laične Cerkve, ki sta ji »ta prava Cerkev« in kapitalizem zadala milostni udarec, oba sicer že doobra nažrta od lastnega notranjega razpada.

Morje se je, kot se za Kvarner spodobi, nenadoma prekrilo z belimi »mačkami«, kot ob morju pravimo penam na valovih. Jahta, vračajoča se na sever, je urno zvila spinaker, ki ga je prej brumno polnila z vetrom. Morje le malce zarenči in že je treba, »*Mein Gott!*«, sneti vse, kar je belega, in pognati ljubi dizelček. A do prve marine je še daleč – razpenjeni valovi bodo prej še dodobra skrotovičili porjavele trebuščke. Maestral se je namreč obrnil v čisti jugo, »*a kad zapuši u Kvarneru jugo, ribaru, legni u krevet!*«. Že sinoči so mi tisti dolgi, težki valovi dišali po jugu. To najavo sem nekoč dobro skusil tudi sam, potem ko sem se s prijatelji vso noč dvigal in spuščal po oblih vodenih hrbtih od Kopra do Novigrada, kjer smo potem nad zalivčkom za mestom ostali prikovani teden dni. Da, dobesedno nad zalivom, kakih sedem metrov nad običajno gladino, kamor smo zvekli naše plovilce pred razjarjenimi pestmi črno-belega morja, ker bi ga sicer v nekaj minutah zmlelo v trske.

Po krožniku redke mineštrce sem na obrežnih čereh spil še skodelo čaja z mlekom. Jugo se je dodobra razmahnil: čela valov butajo v skale, da jim penaste grive letijo k mojim nogam, v daljavi pa se njihova široka pleča dajejo z belimi pečinami, radostno jim letijo v objem in razbitje, da se, dokler sega pogled, nad obrežjem dviga meglica, »*dim od mora*«. Pomislim na mojo načrtovano plovo čez Kvarner: te vodne jame in hribci bi mojo nizko jadnico kljub solidni dolžini naredili precej podmorniško. Tu je na mestu staro istrsko reklo: »*Loda il mar, ma tien te alla terra!*« Obožuj morje, a drži se zemlje! – Ne, nič več mačke, ampak nori belogrivi konji vse do obzorja, razigrana krdela v tekmujočih vrstah, vsi sem, vsi k meni, v ta bridki creški breg! Konji vseh vrst, od pritlehno brzečih do širokoplečih žrebcev, z razpenjenimi kopiti vzpeti v čvrsti jugo, ki mi polni nosnice, viha dnevnik in potresa in meša zelene ročice oljk ... in traja, traja kot vsak pravi jugo.

Poglej to čudo! Sredi razpenjenega morja dvojambornik z razpetimi vsemi jadri! Vsaka jim čast. Kakšen prizor in kakšna hrabrost! Tu razumeš mitski pomen Letečega Holandca, samotne jadnice, z razpetimi jadri drveče skozi orkansko morje, simbol premočrtne poti, tvoje smeri, brez čakanja na druge, samega se prebijajočega skozi ujme časov.

Seveda pa je ta arhetip »herojske poti« treba imeti le za življenjsko vodilo in ne za nenehno življenjsko prakso za vsako ceno. Miti sodijo v obredje in umetnost ter od tam delujejo na naš vsakdan. Kdor jih skuša

uresničevati v njihovi mitski dimenziji in radikalnosti, v realnem življenju postane podoben don Kihotu – smešen in pogosto strtih reber, če že ne deležen česa hujšega. Tudi tisti na jadrnici sredi Kvarnerja so pravkar trezno zvili jadra (zanimivo, da to vsi počno prav pred mojo hišo – se tu veter okrepi?) in vključili motor. A vseeno jim vsa čast: preden so popustili, jih je že tako nagibalo, da so mi pokazovali bleščeče belo streho kajute. Resnici na ljubo pa je treba tudi povedati, da so te sodobne jahte malo čudo tehnike in da imajo pod dnom tolikšen balast, da se še tak jadralni zagovednež skoraj ne more prekucniti.

Tudi jader jim ni treba snemati, kot meni, in se plaziti po poskakujoči, spolzki palubi, ampak jih preprosto navijajo na kable ali kar v votli jambor, in še to pogosto kar s pritiskom na gumb elektromotorja. No, valjanje in treskanje med mokrimi dolinami jim pa le ni prizaneseno. V tem jugu, ki prihaja k vrhuncu moči, bi jim nikakor ne želel delati družbe. Gladina namreč nič več ne valovi, ampak se dobesedno uvija v cevaste jame. Le mali kormoran se brezskrbno spreletava in seda vanje, njemu je biti nad vodo ali pod njo ista zadeva, ista domačija ... in spet me odnesejo neke misli ...

Noč. Naokrog obroč težkih oblakov, nad Istro blisk, za hrbtom bliskavica, od Lubenic svetloba kot od požara, jugo nabija – nad mano pa spokojno migljanje zvezd ... V grmenju neviht in bučanju valov se končuje poletje. Rohenje elementov vzdraži dušo do izmučenosti, skoraj da si zaželiš meglenega nočnega travnika v mesečini, kje na Dolenjskem, ali skrivnostno šumčih smrekovih logov Štajerske. In vendar je to divje morje zibelka življenja in to nenehno gibanje njegov simbol – nekaj, kar traja, pulzira, se nepredvidljivo spreminja, diha in niha ... Kot da nekaj kliče: *Poglej! Poglej me!*

***

Tragedia e finita. Modro nebo z nekaj tankimi oblački, »na Kvarneru puši umjerena bura«, kar pomeni drobno kodranje in žužljanje valov pod našim zatišnim bregom in razigrane mačkice tam zunaj, to pot prekopicujoče se proti odprtemu morju. Taki burji pravijo domačini »lahka«, v nasprotju s »težko«, tisto zimsko z dežjem in visokimi valovi. Školji počivajo po boju včerajšnjega dne in noči, mornica se jim žužnjaje preceja skozi odprte škrbine. Zjutraj začenjam iskati sončne skale, zanesljiv znak za končevanje poletja, ki je že tako prekoračilo datum, ki smo mu ga zastavili ljudje. Sem in tja tudi kihneš, ker še mogočni Helm za hrbtom ne more zadržati vse burje.

Dopoldne. Modrina, zelenje in belina. Po dvorišču prenašam, loveč zatišne zaplate sonca, z ovčjo kožo prekrit stol, zvijam svoj lahki tobak in berem Campbella. Slečem jutranji pulover in srajco ... rjavi martinček podjetno stika pod sončnim brinom, sinice se vesijo z glavicami navzdol po starem zidovju, ščebetaje stikajoč za pajki. Kakšno je bilo tu življenje pred petdeset,

sto leti, ko je zaselek še živel? Po zgradbah in cerkvi sodeč, je moralo biti ljudi od trideset do petdeset. Obide me, da se moji najintenzivnejši časi vedno dogajajo po opuščenih zaselkih: domači Žankoliči ob Dragonji, tihi Hrpeljci, zapuščeni Breg ... Tam lapor, tu apnenec, tam hrastje, tu oljke, tam reka, dolina in hrib, tu morje, otok in obrežje.

Sicer pa po gledanju istrobeneških staroselcev tudi Cres pripada istemu zgodovinskemu in kulturnemu območju kot Istra. Zato ti ljudje sebe še danes uradno imenujejo za prebivalce »Istre in Kvarnerja«. Pa saj lahko od tu s pogledom zajamem skoraj vso vzhodnoistrsko obalo. Ta je sorazmerno, zlasti njen južni del, tudi najbolj divja in pusta, povsem drugače od množice mest na njeni zahodni in severni obali.

Zakaj težim v opuščene zaselke, praviloma brez elektrike in kar spada k njej? Ker se ne najdem v realnosti tega sveta, v njegovem vročnem beganju in hrupu? Morda. Tu pod oljko še razpadajo ostanki oslovskih fig, ko se je pred meseci domačin spustil po stezah pogledat svoje ruševine ob morju. V nekem davnem jutru pa so po teh dvoriščih odmevali klici ljudi in glasovi živali, širil se je vonj goreče suhljadi in sveže kave, smojenja polente v kotlu; kmetje v razvlečenih rjavih klobučevinastih hlačah so nalagali na oslovske *bašte* orodje in *marendo* in se razgubljali med ograde po ravnici, ki jo je zdaj požrla makija. Takrat pa le zemlja in žito, oljka in kamen pa udarjanje težke, bleščeče motike, *bareta* na čelu in kapljanje znoja pod njo. Marenda v figovi senci, dremež v najhujši pripeki in potem zopet znojenje do kasnega popoldneva, ko se zbit vrneš v zaselek, zamenjaš osla za čoln, vržeš mreže in se potem pod večer res prost vrneš domov, si privoščiš velik krožnik brodeteta *con polenta e vin* in v predvečerni svežini sedeš s sosedi na obrežni zid, prižgeš fajfo in malce pomodruješ, dokler ti počasno potapljanje sonca za Istro in kopnenje modrine v sivino ne obtežita vek in se od garanja skrepenega in od sonca prežganega telesa ne odvrlečeš na tvoj z ličkanjem naphani *pajon* ob prav tako zgarano telo tvoje *vecie* ...

Da, želel bi videti in biti del tistega prabitnega življenja, iz dneva v dan prižet k zemlji in morju, zmešan »siz paštni, ucami in uaslimi, trtam, ulikam in krampirjem, batanan in mriežam«. Čeprav bi take rustike seveda ne vzdržal dolgo, življenje Adama, *zemljaka*, izgnanega iz raja, ki si ob svoji izžeti Evi v potu čela trga iz skalnate zemlje vsakdanji kruh. (In vendar, glej čudo, sodobni človek prav v tej »kazni« čuti nekaj rajskega, preprostega in resničnega, a izgubljenega.)

Kakšno garanje je že pomenilo samo počistiti prvotno zaraščeno kamnito gmajno!

Včeraj sem med dolgim pohodom ob obali proti Martinščici naletaval na stotine metrov dolge, pet metrov široke in poldrugi meter visoke skalnate nasipe, nastale v stoletjih agrarne preteklosti. Koliko rok in oslovskih hrbtov je opravilo to gigantsko delo, ki se zdaj nekoristno beli med prav tako nekoristno makijo! V njenem mraku je še opaziti kamnite okvire njiv,

terase pašnov, ogromne posušene oljke, le še s kakšnim zelenim vršičkom moledujoče požrešne usnjatoliste divjake za košček sonca ... Vse to stoletno garanje vrženo stran – zdaj dela denar samo obrežje. Dandanes se prodaja sonce, morje, obrežne skale in zalivski prod, tisto, kar je bilo nekoč brez cene – da se je le moč na tak kraj kako pridrnati z avtom ali priskakljati z gumenjakom. Turistični novci so ekonomijo velikega dela Istre in otokov prekopicnili na glavo, zamenjali življenjske stile, izpraznili zaselke in njive in obljudili nekoč divjo obalo, spremenili obalne vasi v mesta s predimenzioniranimi turističnimi hišami in naphali njenim prebivalcem žepe z bankovci cele Evrope – tistim, ki se znajdejo, seveda, tistim, ki znajo prodajati brezdelno ležanje na soncu in valjanje med valovi –, starci, ki so do kraja prisegali na motiko, pa so skrepeneli po kotih in njihove mehke lehe je pogoltnila robida. Motika, osel in ovca so se umaknili v hribovito notranjost, kamor ne seže pločevinasta turistična plima, ker pač tam nima kaj početi. Razen v kakih Lubenicah, kjer drago prodajajo staro arhitekturo, ovčji sir in doma(?) strojene ovčje kože. Ponujanje turističnih uslug pa je vendar vse nekaj drugega od nekdanjega kmetovanja in ovčarstva, oljkarstva, vinarstva in trgovine. Čutiš izgubljeno moč in ponos, ki ti ga je kulturno in ekonomsko dajala veriga preteklih rodov, izgubo samostojnosti in samoniklosti, saj si konec koncev postal nekaj plačani sluga bogatih, njihov natakhar in sobarica, člen v svetovni ekonomski verigi. Seveda, gre za posledico velikih trgov, svetovne globalizacije in »mednarodne delitve dela« in počitka – a vseeno te ta zapuščenost otoka in pretrganost vezi s preteklostjo prizadeva.

Bi se res ne dalo narediti drugače? Verjetno bi se ob drugačni zavesti dalo. In zelo verjetno bodo stiske fizičnega preživetja čez kakega pol stoletja ali malce več zopet počistile z obrežno makijo in bo zopet zakapal znoj v stare njive ... Do takrat pa se bo nadaljevalo to servilno servisiranje počitnic nekega po svoje prav tako iztirjenega Zahoda, ki mora nekje odležati mesec dni po enajstih mesecih gonje za denarjem, frustracij in urbanega hrupa in smradu, ljudstva, ki se po letu »Grüss Gott« formalizma razleze po nudističnih kampih ...

Tak mir je tu okoli mene, pišočem ob mizi v senci dvoriščnih oljk; slepeče lesketanje sončne ceste na gladkem morju, ob čereh polglasno žužnjanje, gostolenje neznanega ptička za hrbtom – SPOKOJNOST, kot v posmeh mojemu sinočnjemu vzdihovanju za pomirjajočimi rosami kontinenta. In zdaj mi Kvarner kaže svoj mir, tako globok, da si komaj upaš dihati, in ti njegova moč in lepota kot nežni valjar iztiskata iz duše poslednje vozle, da potem še sam hodiš naokrog z mehko zibajočega se morskega roba.

Včasih skoraj kloneš pod težo tega velikega mirovanja, prime te, da bi zbežal med ljudi. In vendar čutiš, da je prav ta globoki mir tisti edini čas, ko lahko pogledaš v zrcalo lastne duše, ko so odprti vsi hodniki in kamre tvoje notranjosti, čakajoči na tvoje korake po samotnih krilih te velike hiše, ki jih tako redko obišeš. Ne beži pred seboj! Spusti se tudi v tvoje kleti, v hladni mrak, kjer se lovijo sončni žarki v pajčevine in koder se črnijo zavržene, pozabljene stvari. Kdo ve ali ni med njimi tudi tvoj otroški dnevnik, v katerem morda piše nekaj zelo pomembnega, davno pozabljene ... To dobro čutim: po vsem, kar sem te dni tu doživel, bom zdaj od tu zbežal – ali pa se do konca razklenil sebi in svetu. Poznam se, vem, da bom ostal in izbral slednje, čeprav se morda do svojega dna (še) ne bom mogel spustiti. Zdaj mi je zares hudo – vem, da to zveni staromodno, a mi je vseeno – in morda me razumeš. In veš, kaj bom zdaj storil, kako se bom poiskal, kako bom srečal svet? Zaplesal bom na obrežnih ploščah!

Plesal sem na robu skal, morja in joka, prestopajoč se v enakomernem ritmu. Pustil sem oči in roke, da so odplesale v modrino pred mano in nad mano, v sonce, zelenje, belino skal, v plivkajočo tišino ... TA SVET, O, TA SVET! Vse o meni in njem mi je bilo jasno, vse je bilo povedano – le izreči tega nikoli ne bom mogel, nihče tega ni mogel. Ostale so le pesmi in molitve.

Ravno ko sem se po plesu zopet umiril, je kot izstrelek pridrčal izza rta gliser z dvema fantoma v potapljaških oblekah, ki sta se šla zopet potapljat v Vrutek. Bolj zaradi nečesa drugega kot zaradi svoje golote sem se naglo umaknil v hišo. Ljudje smo si tako različni. Tudi jaz se bom zdaj odpravil pogledat z masko podvodni svet – kako pa je s plesom teh dveh moških pred obrazom tega našega *istega* sveta? Za trenutek me je obšlo, da sem s svojim početjem najbrž na robu človeškega razumevanja, vsaj tistega ljudi

mojega časa in prostora. Če bi ne vedel za naše skupne korenine, za podobnost naših zapuščenih hiš, bi si tega ne upal dajati mednje ...

Kvarner leži že ves dan negiben kot ogromno jezero, neskončna bonaca od tu do Istre, na mojem skrupucanem splavu bi lahko odveslal čez, ko bi le imel dovolj moči. In kaj naj rečem o mojih plesih na obrežnih skalah? Večina vsega naj ostane moja stvar, saj sem plesal zaradi sebe. Povedal bi pa to: ko človek zapleše sredi narave, svet zopet postane cel – in to spoznanje takrat težko preneseš brez solz. *Vsaj nekdo, vsaj ti, vsaj eden iz človeške vrste da se splete z bitji in elementi narave, enak z enakimi, v veliki ples sveta!* Nisem ne vem kdo in vsekakor nisem ne prvi ne zadnji, ki je plesal s svetom, nikakor ne – to je v naši krvi, v genih ljudi, ki niso poznali le žuljev in prekladanja skal, o ne, še zlasti ne naši predniki izpred motikanja. Ničesar ne izumljam, le predajam se staremu klicu. Uresničujem, čeprav redko, mnogo prereditko, tisto globoko in prastaro, kar hoče na dan, hoče biti uresničeno, storjeno, videno, vtakano v svet. In svet ti radosten prikima in postane spet cel, vsaj začasno in vsaj v malem krogu neke obale. Tleski podplato ob kamnito ploščo, odrpte roke, obraz v soncu, žarina, lijoča v oči, žar, sijoč iz oči ...

O tem klicu pišem z vso gotovostjo, čeprav vem, da me komaj razumeš, da komaj nekaj slutiš, v teh zagatnih časih in krajih, debelo nastlanih z doktrinami, politikami, strahom ... Ne da nočeš razumeti, le gosti oblaki neke postane civilizacije zakrivajo naše središčno sonce. Jalovo vreščanje časa ti zaglušuje tiho petje ptice v gnezdu duše, v pozabljenem, zaraščenem vrtu, globoko v pokrajini tvoje notranjosti ... za visokimi stolpnici, ženinim nerganjem in tvojim umikom za časopis, za otrokovimi copatami NIKE, šefovimi stinjenimi ustnicami in bleščanjem ekranov ...

Tu pa mravlje otipavajo kamenčke dvorišča, roj mušic poplesuje med debli oljk, sence se daljšajo in septembrski hlad leze iz grmovja v moje nago telo za mizo. Lonci in krožniki na polici pred morjem s spuščajočim se soncem, rožnat odblesk na steklu in kovini, počivanje človekovih predmetov pred čermi, ki odsotno ponikujejo temena pod lenobno se pretegujočo gladino, slepeč lesket vse do obzorja ...

***

Že ves večer sem vznemirjen. Morda zato, ker je tako tudi morje. Kot da se nekaj kuha ... Od Istre se je pod mrak raztegnil preteč oblak, podoben bitju z razširjenimi tacami in kremplji. Luči nevidne Pule so mu obarvale trebuh z grozljivim rdečkastim sojem. Zdaj za Istro kratko pobliskuje. Valovi so še nizki, a nekako živčno zaletavi.

Popoldne je pihal maestral. Ko se je polegel, sem vrgel mrežo, loveč ravnotežje na mojem mehurjastem splavu vrh velikih brezvetrnih valov. Se zopet pripravlja jugo? Ali celo *tramontana*? Za vsak slučaj sem potem

splav zvlekel visoko na obrežje in ga dvojno zvezal. Poznam tramontano! Zadnjič sva se srečala pred *Koprsko nočjo*, ko je razsuvala pivske štante na pomolu. Oprijemal sem se kandelabra, da bi me ne odplaknilo. Valovi so divjali drug čez drugega in ob srečanju s pomolom v razkošnih gejzirih brizgali v višino in se razpljuskavali med štante in avte in prevračali in raznašali vso tisto kramo, medtem ko ti je bič vetra metal v usta in oči toplo, slano peno, da si pomešal svoj smeh z razdivjanim rezgetom valov in globokim donenjem železnega splava za ognjemet, ki je butal ob kamnite plošče pomola, da so se dvigale in spuščale kot klavirske tipke ...

Najbrž pa sem vznemirjen tudi zato, ker mi je branje Campblla zastavilo neka boleča osebna vprašanja. Terjanje odgovorov, življenjskih sprememb se je povezalo s pripombami, ki jih o sebi slišim tu in tam. In ni dima brez ognja. Človek je zapleteno bitje – marsikaj ga je zapletlo in ga še zapleta –, odplesti pa se mora v glavnem sam. Zares kaj v svojem življenju spremeniti ni majhna stvar, četudi spremeniš le kaj majhnega, neki del: zasebne odnose, delo, način življenja, preživljanje prostega časa ... in vsaka sprememba zmeraj vpliva na vsa druga področja življenja. Spremeniti se ne pomeni zgolj nekaj *zavestno* drugače početi – čeprav drugače sploh ne moreš začeti. Spremeniti se pomeni trajno, samoumevno, naravno početi neke stvari drugače kot nekoč, imeti drugačne odnose kot prej. Na kratko: vsaka resnična sprememba mora imeti korenine v tvoji naravi. V bistvu ne ustvarjaš novega ravnanja, ampak ga le razviješ iz gmote lastnih, enkratnih,

naravno tvojih, torej prirojenih *potencialnosti*. Vse drugo je zgradba hotenj, volje, pritiskov in vzorov, socialna maska in kostum, ki si ju nadeneš in ju lahko po potrebi ali pišu dnevnega vetra tudi zamenjaš. Včasih te seveda v temeljih spremenijo tudi radikalne spremembe v tvojem okolju: partner ti umre v nesreči, požar uniči vse imetje, zveš, da imaš usodno bolezen, odvedejo te v taborišče ...

Napisal sem prav vročo stran in si zmetal v obraz lastne in tuje očitke. Nekaj malega se mi je zopet razjasnilo. Kak Rožanc bi morda kar vse objavil, on je bil tak prostodušen otrok. A besede so nevaren medij, za jezik se te lahko zagradi. Laže se je odpirati in »samoobračunavati« v performansu, z njegovimi metaforičnimi besedami, dejanji in pomensko nabitimi tiščinami. Govorica telesa in glasu tudi močnejše priča tvoja veselja in stiske; kakor da je ta jezik bliže tvojemu bistvu kot oni, ki se udejani ob interakciji možganov in glasilk ali pisala.

***

Človek naj bi bil pogumen in previden *obenem*. Biti pogumen pomeni nekaj narediti ali povedati takrat, ko to potrebo začutiš. Ne gre za odsotnost strahu: ko to dejanje izvršuješ, te je lahko pošteno strah. Strah je čustvo in mu zato, kot vsem drugim, ne moreš ukazovati; lahko ga le tajiš. Pogumnost je v čvrsti odločitvi za neko dejanje ali stališče, v sklepu, ki mu neizbežno in kmalu sledi tudi samo dejanje. Odločitev je psihična osnova za dejanje, je »dejanje v duši«, nekaj, kar si že vgradil vase, sprejel kot storjeno.

Problem našega časa ni naravni, biološki strah pred nevarnostjo, katere oblika je tudi javno izpostavljanje. Tisti usodni strah je nekaj specifičnega naši civilizaciji: trajna latentna *prestrašenost* kot odsotnost osebnega, samodejnega, *s tvojo nezavedno naravo spojenega* temelja načina življenja in ravnanja, notranja dezorientacija glede tega, kaj je prav in kaj ni, kaj te dejansko ogroža in kaj ne. Ključ tega strahu je pomanjkanje stika z lastno intuicijo, to drugo besedo za glas tvoje narave, ki v zadnji instanci pogojuje resnično odločnost, gotovost vase. Le intuicija kot celovita, več kot zgolj senzorna in umska ugotovitev nekega stanja ti da tisto pravo osnovo za dejanje. Čutila in razum se da varati, intuicije, slutnje, vesti – kar so vse imena za petje ene in iste ptice tvojega srca – pa ne. Intuicija je primarna modrost vseh višjih bitij, instiktivno znanje, glas podzavesti in njegove ogromne informiranosti, ki je ob intuitivnem uvidu vdrl v tvojo zavest.

Živeti v svetu pomeni živeti v morju teženj, dejavnikov in procesov, v okolju in v tebi samem, pomeni biti v nenehni dinamiki, interakciji, spreminjanju. Vsako trenutno stanje v tvojem okolju in tebi pogojuje tudi možnost za tvoje ustrezno, optimalno početje. Ugotavljanje tega stanja in odločanje za ustrezno delovanje je seveda potem tvoja naloga. Zapletenost in prepletenost mnogih istočasno delujočih faktorjev »zunaj in znotraj« pa je tolikšna,

da tega preprosto ne zmoreš, ali vsaj ustrezno ne, brez svojega velikega čuta in svetovalca – intuicije. In kot se da čustva spodbujati in razum razvijati, se da poglobljati in krepiti tudi intuicijo: s prisluškovanjem samemu sebi v samoti in tišini, z dejavnim (kulturnim, se pravi, kreativnim) prepuščanjem nezavednemu, z dobrimi, poštenimi meditacijskimi tehnikami in najbrž še mnogočem, da ti le zares ustreza, saj mora biti pristop k tvojim globinam v poslednji obliki docela tvoj – saj le ti sam slišiš glas, ki te vodi k sebi in ti iz tvojega jedra tudi svetuje v večjih ali manjših težavah.

Dopoldne. Nikamor se mi ne mudi. Z dlanjo si podpiram brado, zrem na modro gladino, kjer se mačke burje podijo čez dolge hrbte juga, in puham svoj lahki *Samson* (noben kadilec mi ne verjame, da te lahko zasvoji zgolj puhanje dima, a vsaj za mojega starega je to neizpodbitno držalo in velja tudi zame). Počivanje v naročju sončnega dopoldneva.

Kar sem napisal o pogumu, odločitvi in intuiciji, je izviralo iz konkretnega dogajanja okoli mojega ribarjenja. Sinoči sem položil mrežo s slabim občutkom. Kot sem že omenil, se je maestral polegel, valovanje pa ne. Morda je sploh ne bi vrgel, če se ne bi prej pojavila neka »skušnjava« (o, kako prav je imel Jezus glede naše šibkosti pred njimi: *et ne nos inducas in tentationem!* ...). Ko sem popoldne pripravljal mrežo za polaganje, sem namreč odkril, da se je bila med prejšnjim lovom vanjo zapletla zelo velika riba in potem ušla. Na tistem mestu sem našel rep manjše ribe, ki jo je požrla večja. O velikosti slednje sem sklepal po vozlih, ki jih je naredila na svinčeni vrvi mreže in ki sem jih komaj lahko razpletel. Najbrž je bil velik ugor, ki ga je privabila ujeta riba, ali pa brancin. To odkritje me je seveda dodatno spodbudilo k lovu. Tako sta se torej spopadla intuicija o vremenskem preobratu in želja po (kot pri Hemingwayu) »veliki ribi« – in običajno, žal, zmagujejo želje in iluzije, kar potem človeka pripelje v manj ali bolj usodne zagate.

Ponoči so valovi narasli – in z njimi tudi moj strah, kaj bo z mrežo. Če je zjutraj ne bi mogel izvleči, bi se ribe (in seveda tudi »tista velika«, khm ...) pokvarile. Šlo pa je še za drugačne skrbi. Jugo zna pihati tudi po teden dni: kaj naj v takem primeru storim? Ostanem tu še toliko časa, zaradi ene same borne mreže, ali pa vse skupaj pustim in grem? Potem bi bilo z mrežo seveda konec, kar njenemu lastniku seveda ne bi ugajalo, čeprav bi mu lahko kupil drugo. Z mojim mizernim plovilom se seveda z jugom ne bi mogel spopasti – katastrofa bi bila popolna, tista zadevica in moje telo bi se polomljena in porezana znašla med bridkimi skalami. Tako sem ponoči sklenil, da pač počakam jutra in potem storim kaj razsodnega. Zora je bila oblačna, z dežjem, na morju veliki valovi, a na srečo brez pen, ker je le šibko pihalo. Začutil sem, da je to pravi čas in da je treba pohiteti. Odveslal sem čez hribce in dolince do mreže, jo izvlekel in se jadrno vrnil na prod. V mreži je bil en samcat *škarpoč*, kot tu pravijo malim obrežnim škarpenam.

Morje je modro, svetloba narašča, po gladini se podi čudo vetrov: zdaj borin, zdaj neverin se prekopicujeta čez valove juga. Morda se iz vsega skupaj še izcimi lep dan. Oblaki na zahodnem obzorju so namreč mirni, beli in kopasti in od Kamenjaka pluje navzgor ob Istri prva jadrnica. Vse to pišem ob odprtem oknu gornje sobe, te prave morske opazovalnice.

Tu gori sem danes, varen pred burjo, tudi zajtrkoval, tako da je bilo vse prav kraljevsko, seveda predvsem zaradi zavesti o rešeni mreži – in brez kamna na prsih je svetlo tudi ponoči, kaj šele ob tako bodrem dnevu.

***

Zopet bonaca čez ves Kvarner, žvegljanje dremavih valov ob čeri, čivkanje ptic v skalnato tišino. »*Adesso che siamo tranquilli possiamo parlare del Tao*«, je po mojem italijanskem Čuang Tseju rekel Konfucij Lao Tseju. Predstavljam si ju sedeča na bregu široke reke, spokojne kot ta zaliv, s skodelicama čaja v rokah, proč od njunih učencev. Zares, o bistvenem se ne moreš pogovarjati kjer koli in kadar koli (in seveda ne s komer koli). Se pravi, ne v katerem koli stanju svoje duše. Biti moraš pripravljen, sprejemljiv, odprt, razorožen, skratka, »zunajvsakdanji«. Z ugašenimi težnjami po koristih, moči, užitkih ... razen po zadovoljstvu vpijanja miru in tišine, brezmiselja ... V vseh doktrinah globljega duhovnega učenja najdeš zahtevo po pripravi telesa in duše pred ukvarjanjem s temeljnimi vprašanji in stanji bivanja. V eni od Upanišad je učitelj od iskalcev božjega najprej zahteval leto dni posta, vzdržnosti in samote. Ali kot je rekel učitelj Zena: »V napolnjeno skodelo se ne da naliti nove pijače.« Sufiji pa pravijo, da so za pravo spoznanje potrebni pravo učenje, pravi učitelj, pravi učenec ter pravi čas in kraj.

Torej zdaj, ko smo spokojni, se pogovarjajmo o Bogu (ali Bistvu, Resničnosti, če bi prva beseda nemara koga vznejevoljila). O svetu in Bogu se da govoriti kot o imanenci in transcendenci Enega in Istega, kot lahko govorimo o istem Morju kot o spremenljivi *Pouršini* in tihi, vedno enaki *Globini*. A oboje je morje, pravzaprav sploh ni »oobjega«, tako se nam le dozdeva zaradi tanke modre tenčice, ki nam skriva globino, katere del je tudi sama. Je le »ena voda« s svojimi bitji. Ločitev med svetom (naravo) in Bogom je vnesla v našo miselnost judovsko-krščanska doktrina. Na Vzhodu razumejo zadevo dosti realneje, bolj psihološko: vse je božje (morje) okoli nas, le da Boga prekriva tenčica *maje* (valujoče gladine). Zretje Boga je mogoče le s *spremembo* našega gledanja na svet (kar pomeni *konkreten* psihični akt ali proces), kakor lahko, z ustrežno zamenjavo zornega kota, pod morsko gladino uzremo njegovo globino – in to sta dva docela različna pogleda, dve različni izkustvi morja. Če bi, denimo, ta trenutek uzrl Kvarner v njegovi *globinski, dejanski resničnosti*, v vseh njegovih podvodnih dolinah, pustinja in goščavah in z vsem njegovim lebdečim in begajočim rastlinjem in

živadjo, bi se mi verjetno lasje postavili pokoncu v znani »sveti grozi« srečanja s »svetom po sebi«. Tako pa spokojno srebam čaj nad varno in znano svetlikajočo se vodno ploščo, skrivajočo »ono drugo«, za katero sicer vem, da je, a le v splošnih predstavah, z varne razdalje.

Svet in vse, kar je, od zadnje meglence vesolja do osrednje žile mojega telesa, *je, kar je*, je resničnost po sebi, bivanje po sebi. Težava je le v mojem dožemanju in razumevanju tega bivanja *zadaj*. Moja vsakdanja zavest je kot koprena, zaprašeno okno med mano in tem velikim Bivanjem, Bistvom, Bogom in kar je še izrazov za to Veliko Živo Resničnost. Zato ne samo, da ne morem doživljati okolja, narave kot *svetega*, ampak tudi sebe ne kot njemu enakega, kot njegov integralni del.

Tako ponovno pridemo do duhovnosti kot zadeve osebnega psihičnega *izkustva*. In tu zopet trčimo na krščansko, določneje, cerkveno, hierarhično doktrino, na zelo človeško težnjo njenih nosilcev, da bi bili ekskluzivni predstavniki božjega, da bi bili njeni duhovniki edini mostovi med ljudmi in Božjim, da bi le oni imeli ključke k zadnji Resnici. Pri tem se katoliška duhovščina sklicuje na (vprašljive) Jezusove besede, ko je svojim učencem rekel, da bodo le oni in njihovi nasledniki odločali o odpuščanju in zadržanju grehov ljudi. To je sicer v nasprotju z očenašem, kjer Jezus pravi, da nam bodo »naši dolgovi odpuščeni v toliki meri, kolikor bomo odpuščali svojim dolžnikom«, da se človek torej odrešuje z odpuščanjem. Če pomislimo, kako otroško zbegani, nevedni in ne preveč zanesljivi so bili njegovi učenci – in evangeliji so polni takih primerov –, potem bi bilo zares čudno, če bi jim Jezus zaupal tako usodno izvršno oblast nad človekovo odrešitvijo ali pogubo, še zlasti, če pomislimo na njegovo širino ob odpuščanju grešni ženski. Vendar četudi bi ne šlo za kasnejši dodatek »po meri novih potreb in razmer« razvijajoče se verske sekte (in evangeliji so bili zapisani okoli sto let po Jezusu), je še vedno govora le o odpuščanju grehov, ne pa tudi o ekskluzivnem pooblastilu glede *vođenja ljudi k božjemu*. Kako pa bi jim avtoriteto učenja lahko tudi dal, ko pa so na vsakem koraku izražali svojo nevednost o Bogu in ga kar naprej prosili, da jim pokaže »svojega Očeta«?

Svojo *izkustveno nesposobnost* prav tako *izkustvenega* vođenja ljudi k svetemu sleherna duhovščina – in katoliška ni izjema – nadomešča z govorjenjem in citiranjem svetih besedil ljudi, ki so imeli dejanski duhovni uvid, izkušnjo. Besede dopolnjuje z dejanji, ki bi naj privedla sveto med ljudi. Katoliki jim pravijo zakramenti. Ti so po njihovem mnenju sveti že »sami po sebi«, ne glede na »svetost« oziroma psihično stanje tistega, ki jih podeljuje. Katoliška teologija je ustoličila samodejno svetost zakramentov – obhajila, krsta in drugih obrednih dejanj – po sporu s sekto *donatistov* sredi prvega tisočletja. Ti so trdili, da sta svetost in učinek zakramentov odvisna od kvalitete človeka, ki jih podeljuje. Toda elegantno zaobhajanje potrebe po osebni razsvetlitvi in duhovnem uvidu z dogmo, s katero se je na donatiste odzvala Ortodoksna cerkev, da so *sacramenta per se esse*

sancta, non per homines, je katolištvo pripeljala zgolj k sodobni varianti magije, saj ta temelji na podeljevanju nadnaravnih moči, za dober ali slab namen, določenim dejanjem in predmetom. Dodajmo še *idolatrijo*, kar pomeni kot Boga častiti nekega človeka (in še njegovo mater) in njune in mnoge druge podobe – in steber sodobne evropske duhovnosti je osvetljen v otožni luči. To govori tudi o nas, ki smo preprosto zamenjali magijo žrecev za tisto duhovnikov. Izkustveno naša duhovnost sploh ni prestopila praga nekdanjih magičnih barbarskih praks, zato se nam zdi pač početje pred oltarjem precej domače in o njem sploh ne razmišljamo. In če se razglasimo za ateiste, potem navadno le vraževerimo in idoliziramo kaj drugega in kako drugače.

Campbell meni, da se je slovo Evropejcev od kolektivne mitologije krščanstva začelo že v 12. in 13. stoletju, ko se v kulturi pojavi mit individualnega duhovnega iskanja, najjasneje utelešen v mnogih variantah legende o iskanju grala. Tu se tudi spočne planetarno enkratni in za sodobno zahodno civilizacijo značilni fenomen *individualizma*. Na tradicionalno kolektivističnem Vzhodu se individualizem poraja le v njegovih duhovnih konicah, pri duhovno razsvetljenih posameznikih. V kastna pravila vkovana Indija pozna institucijo *sadhuja*, potujočega svetega moža, ki je odvezan vseh kastnih pravil in dogovorov.

Zenovski mojster lahko izreče za budistični kolektiv celo tako pohujšljive besede, kot: *Če se med tebe in razsvetljenje ustopi sam Buda, ga razpolovi z mečem!* Ali pa oni drugi, ki si je v mrazu podkuril z leseno Budovo soho. Težko si je predstavljati, da bi kaj podobnega z lesenim kipom ali križem, kljub vednosti, da gre le za izdelek izpod obrtnikovih rok, storil kak krščanski vernik, kaj šele duhovnik ali menih. Slednje pa le potrjuje tezo o močni magični komponenti v krščanstvu, namreč da imajo simbolni predmeti moč in svetost že *sami po sebi*. Slikoviteje rečeno: če ležita dve palici na tleh vzporedno, lahko počnemo z njima, kar se nam zljubi – če pa sta položeni navzkriž, postaneta posvečeni.

Ta moja novodobna sholastika je pravkar nasedla na čer čisto profane lakote. Pogrel sem si včerajšnjega škarpoča z zelenjavo in makaroni. Kako malo človek potrebuje za teden dni življenja! Vrečko makaronov, vrečko zelenjave, nekaj mleka in čaja, zvitek tobaka kot dodatno razkošje in ribiško mrežo kot proizvodjalno sredstvo. Teden dni življenja v obmorskem raju za slabih dva tisoč tolarjev! Paradiž narave je torej zastonj, urbani pekel pa vražje drag. *Eppur* nas raje večina tarna lepo skupaj v peklenskem kotlu, čeprav je »božje kraljestvo« v dobresednem in prenesenem smislu »na dosegu naših rok«. Le paradiž moramo prej potegniti dol iz sterilnih višin neke kolektivne iluzije. In še to: naša domača beseda zanj je *raj* – stara beseda za *ples* pa *rajanje* ... Ej, ti naši stari! Ko ne bi začeli tako kasno pisati, kaj vse bi nam sporočili!

Nad morjem se dviguje lahen popoldanski vetrič, sonce žge, morje je toplo – na koledarju pa piše, da je že oktober. Zanimivo, kako se ljudje ravna po pismenkah in številkah. Komu pade na pamet, da bi odšel na obmorski dopust konec septembra? Najbrž pa ljudi sili v poletno počitnikovanje tudi nenapisan družbeni dogovor in pričakovanja v samem delovnem okolju. Tam, kot piše Campbell, tudi sicer »v najboljšem primeru počenjaš to, kar nadrejeni od tebe pričakujejo, in v najslabšem tisto, kar od tebe zahtevajo«. Torej se tvoja individualnost, tvoja osebnost prilagajata pričakovanjem in zahtevam okolice – in to ne le v službi, ampak že od malih nog tudi v družini, v tisti, kjer si nekoč igral podrejeno vlogo, in v oni, ki jo nekoč sam ustvariš in vodiš. Vse se tudi na neki način plačuje, tako imetje in družina kot svoboda in samota. Bi se dalo materialno in duhovno življenje izmiriti in združiti? Vsekakor je mogoče biti bankir in obenem hoditi v cerkev, a tu govorim o materialnem in duhovnem življenju, ki oba slonita na osebem delu, prizadevanjih in izkustvih ter sta osebno prigarana. V zgodnji Indiji je bilo obdobje, ko so tudi guruji še imeli družine in polja in so sodelovali v bojih. Še v prejšnjem stoletju je bil taka celovita, duhovno praktična osebnost tudi severnoameriški Indijanec.

Seveda zgolj srečanje z idejo celovitosti in njeno organsko vabljujostjo (vse naravno je celovito) ni dovolj. Campbell po Spenglerju ugotavlja, da je pri širjenju neke nove zavesti bolj kot prebrano, slišano ali doživeto pomembna človekova zmožnost vpijanja neke informacije, kreativna integracija neke novosti v razširjeno zavest in, zlasti, v novo življenjsko prakso. Pri tem niti ni bistveno, ali si informacijo pravilno razumel, saj jo v vsakem primeru neizbežno razumeš po svoje. Campbell temu pravi »kreativni nesporazum«, in zgodovina je take kreativnosti polna. To se dogaja tako pri navdihovanju s prejšnjimi obdobji, na primer ob renesančnem oplajanju z antiko, kot s paralelnimi kulturami, denimo, ob naših stikih z vzhodno duhovnostjo.

Campbell je bil prepričan, da je na svetu mnogo več išočih ljudi, kot si to predstavljajo mrki sodobni družbeni kritiki. Vedeti pa je treba, da je to zapisal sredi šestdesetih let, ko je začel v človeštvu vreti mošt vere v resnično, planetarno družbeno prenavo, ki so ga spremljala tudi optimistična kipenja v uradni in laični duhovnosti. A ta mošt se je, žal, skisal, še preden je dozorel v vino. In danes, trideset let kasneje? *Where have all those young men gone, long time passing*, kot se je spraševala ena preroških popevk tistega časa? Zdaj so v svetu na oblasti ljudje, ki so tako ali drugače okusili tisti mošt – in kaj je bistvenega drugače?

Ima res prav Campbell in njegovo prerokovanje, da so kolektivistične mitologije komunizma, Cerkve ali hipijevstva preteklost, ki je bila umestna le v prvih nekaj tisočletjih fenomena države? Smo res že zreli za ustvarjalno mitologijo *skupnosti individuov*? Ali pa bo realna prihodnost, kot vse

dosedanje dobe, kristalizacija novih posameznih teženj znotraj konzervativne večine, tragično lepa *geoda ahata* kronične zgodovinske psevdomorfoze? Konec koncev se vsaka resnična družbena sprememba ali stagnacija konča pri posameznem človeku in njegovi zavesti kot posledici/odmevu njegovih izkustev, doživetij in kreativno absorbiranih informacij, torej tujih sporočil, ki jih spremlja osebni duševni proces ponotranjanja, ali preprosteje: premišljevanje. Še vedno pa je prva šola spoznanja življenjsko izkustvo. Če hočeš torej kaj bistvenega spoznati, moraš prej tudi kaj bistvenega doživeti. Doživetja pa ti bodisi prinašajo okoliščine same, bodisi jih iščeš sam oziroma izbiraš take situacije in način življenja ter odnose, kjer se njihova verjetnost zelo zvišuje.

Doživetja vplivajo na oblikovanje duševnosti – kako pa izbirati in udeležnati okoliščine zanje, je stvar ustvarjalnosti – in spet smo pri Campbellovi individualni kreativnosti. Res, da so okoli tebe primeri, zgledi in spodbude vsake sorte, a nazadnje se moraš zanesti le na lastno intuicijo, notranjo modrost, tvojo naravno vednost, ki jo sooblikuje tudi tvoja podzavest – in ta najboljše ve, kaj in koliko česa potrebuješ.

Lahko pa se, seveda, udobno usmeriš po kompasu javnega mnenja, države, Cerkve, nekega gibanja. Tvoja vest in intuicija kot dvoje oblik ene same notranje, predracionalne vednosti sta namreč ptički, ki »zelo tiho pojeta« in jima je zlahka zadržniti vratove. Za to je veliko sredstev – najradikalnejše in poslednje, če se ju res ne da drugače utišati, je ta pravi štrik.

Zares, je nekaj drobnega in tihega v nas, katerega klic pa nas včasih prešine kot grom. In če ta klic pustiš peti in v življenju vsaj pogosto plešeš po njegovi melodiji, potem je to petje blago in trajno, v spremenljivih kadencah zanosa in spokojnosti in vsega vmes, *rajsko*, kot glasba in ples tega morja pred mano, zdaj posutega z lesketom draguljastih valčkov vse do sonca nad obzorjem – drhteča srebrnina in zlatnina na modrem, razkošje razprtega zaklada nekega samotnega otoka ...

Človek zahodne civilizacije je odtrgan od lastnega telesa, od svoje najbližje narave, pogosto se je – torej sebe – celo boji ... Je čudno, če je potem tak tudi do širše narave drugih bitij? Včasih *mora* vstati od svojih knjig, omizij in ekranov ter zaživeti, oživeti svoje čute in vse svoje rdeče telo. Tudi jaz sem se nočoj zasedel pri branju in sem potem hotel kar v posteljo. Pa sem si rekel: daj, poslovi se od tega obrežja s plesom, čeprav se ti zdaj ravno ne da. In sem storil tako, kot sem zapisal zgoraj, in zaspanost se mi je razkadila iz oči, telesa. Zbudil sem se, in ker svet ne spi nikoli, sva zaplesala zadnji ples in na vrhuncu se mi je razkrila, potrdila tudi moja vloga v svetu.

Želim ti, prijatelj, da tudi ti odkriješ svojo.

